

Dissertatio quam Fausti Socini operibus praemitti voluit eques Polonus

<https://hdl.handle.net/1874/18783>

3⁴²
UB. 660
DISSERTATIO

quam

FAUSTI SOCINI OPERIBUS

præmitti voluit

EQVES POLONUS

Anno M. DC. XXXVI.

LECTORI S.

VENIT ad te, CANDIDE LECTOR, & uisibus tuis se devotè
 erudita Equitis Poloni dissertatio. Eam ante aliquot annos
 flagrans pietatis ardor exprescit, ut, quia Fausti Socini opera
 sub prælum ànibis tum revocanda erant, unà cum Vitâ ejusdem
 priùs in vestibulo te aditui ritu exciperet, quàm in eorum ad-
 ita penetrares. Sed cum inviderint nobis laudabilis voti successum
 iniqua veritati tempora, & scriptorum Socini editionem usq; distu-
 lerint, in nova consilia animus flectendus fuit. Vitam proinde Fausti
 divulgatam à sociâ dissertatione publico dare visum est, ut agnoscat
 tandem orbis ingens illud cæli depositum, & quem natalium splendo-
 rem sors aspera sepeliverat spirante, is jam satis functo reviviscat &
 ad meritam sui venerationem mentes hominum accendat. Verum
 Vitâ illâ editâ, hæc quoq; dissertatio mordere carceres & post longa
 molesta custodiæ tadia foras spectare cepit. Nos initio quidem ambi-
 gui aliquandiu & animi suspensi stetimus. Monebat hinc insignis
 commodi spes eiq; jam alludentia signa, ut emitteremus cupientem:
 sed illinc longè à nobis intervallo disitus autor obstabat, sine cujus
 suffragio precipitare editionem inconsulta temeritatis videbatur.
 Vicit tamen utilitas tandem, & ancipitem dubitandi curam sic ab-
 stulit, ut ab autore festinati officii expectare veniam, quam apud
 alios neglecti culpam contrahere maluerimus. Accipe igitur, Le-
 ctor, benigno vultu ad te properantem, & ita lege, ut judicii quoq;
 adhibeas dexteritatem: ita judica, ut nihil odio, nihil gratia dedisse
 videaris. Vale.

MUltum olim in quærendo ad Felicitatem aditu humanum elaboravit ingenium: Sed nulla contentio, nulla industria mortalium invenire potuit, quod non nisi Dei immortalis beneficio par erat deberi. Magnam igitur generis humani partem blandæ voluptatum inescavere illecebræ. Nec pauciores auri fulgor extrâ se posuit, atq; opum utilitas sibi addixit. Sanè in hoc visco ferè tota plebs mortalium hæsit: Quam tamen turpem aut sordidam felicitatis imaginem, meritò damnarunt nobiliora ingenia. Gloria istis, imperium, potentia, atq; id genus cætera, visa sunt isto fastigio digniora. Sed & hæc inania & fluxa fortunæ munera Sapientiores mortalium optimo jure sunt aspernati. Cætera quoq; fugacis ævi blandimenta primùm, mox spolia, veluti forma & vires corporis, conjugium felix, soboles numerosa, & longævi senii vivacitas, eodem cum superioribus fastidio obnoxia visa sunt. Restabat vitæ per virtutem actæ decus atq; integritas, in quâ optimi quiq; beatitudinis nostræ apicem posuere. Neq; ego sanè negaverim, nihil esse in rebus humanis, quod altiùs ac propiùs ad hoc culmen asurgat: in quo tamen isthïc mens nostra conquiescere possit, nondum perspicio. Sublatis enim cæteris vitæ humanæ solatiis atq; illecebris, non alium in virtute fructum video felicitate dignum, quàm bonæ conscientiæ. Neq; verò spernendum puto istud gratantis sibi

animi gaudium. Sed quomodo ab incidentibus, quibus vita humana infesta est, miseriis nos vindicare; aut omnino justæ beatitudinis numeros implere possit, assequi nequeo. Animus enim noster in felicitate, quam ambit, non malorum solatium tantum; sed vacationem quærit; neq; se beatiorem miserrimis esse, sed omnis miseriæ expertem desiderat. Nam mala & miseria non vocare, quæ corpori aut vitæ humanæ acerbata sunt, stylum sapit tumentem, & à mortalitatis captu alienum. Relinquamus eum Homero, qui unus Deorum lingua loqui audebat, suo quidem jure usus, cum non pictor esset, sed poëta:

Chalcidem (ait de avi quadam) *homines, Cymindin Dii vocant.*

Nos quamdiu corporis & fortunæ casibus obnoxii sumus, bonorum & malorum vocabula rebus imponere cogemur, ex humanitatis potius sensu, quàm philosophandi ambitione. Itaq; calamitosæ virtuti ad felicitatem deesse multum judicamus, dignamq; meliori fortunâ rectè factorum conscientiam, miserationi sapius, quàm invidiæ propiorem arbitramur. Non latuit id emunctioris judicii philosophos; qui beatitudinem in virtutis actione posuisse non contenti, vitæ prosperæ & externorum bonorum conditionem adjungere. Quo quidem nomine summi viri immeritò malè audiunt. Nihil enim est ineptius quàm beatitudinis rationem, quæ in solidâ rerum affluentia consistit, hilari quidem, sed nuda ac sterili cogitatione circumscribere.

Nempe

5

Nempe inops est atq; egena Felicitas, cui virtus suo stipendio militat, nec alia laborum atq; periculorum præmia habet, quàm eorum memoriam. Neq; verò ego præcipuam ejus mercedem censeo, res in hac vita prosperas & ex voto fluentes: quod ne principi quidem philosophorum in mentem venisse putamus. Sed tamen misera, & indigna virtute conditio est, in fontem eam gravibus infortuniis mulctari; aut optimè meritam, præcipuis tamen adeoq; necessariis fraudari vitæ commodis atq; solatiis. Ita q; æquum erat, illud, quicquid est, sine quo vita mortalium acerba & calamitosa existit, ei felicitati adjungi, ad quam per virtutem ascenditur. Neq; tamen rursus sine argumento hæc beatitudinis species exagitata est. Etenim si absq; externâ prosperitate non constat, quæ neq; initio comparari, neq; parta retineri nostro arbitrio potest; quid in eâ spei aut præsidii ponendum putabimus, quum nec contentibus nobis obtingere, & invitis eripi possit?

Verum enim verò justius hîc mortalitatis nostræ sortem deplores, quàm acutissimi philosophi judicium reprehendas. Fecit ille, quod potuit: & felicitatis, quantamcunq; olim in hâc vitâ sperare fas erat, duxit lineamenta. Quid meruit, si ea non cujusvis industriæ patet? si in ea est aliquid, quod nec firmum, nec stabile putes? deniq; si non implet aviditatem mentis humanæ? Etenim quæcunq; erat illa felicitas, quæ sperari in hac vitâ poterat, plurimo atq; multiplici laborabat defectu. Primum enim cum ad eam non nisi per virtutem

pateret aditus: neq; ea certum ac sese dignum haberet stipendium, arcebantur ab eâ penitus infelicius nata ingenia. Eandemq; ob causam etiam nobiliores animi ad supremum virtutis fastigium aspirare non poterant. Deinde si quis feliciori genio ad aliquam virtutis laudem eluctatus est, oranda erat Bona Fortuna, nō minus surdum, quàm cœcum numen, ut aut venire aut manere propitia vellet: sine cujus incertissima fide nemo sola virtute suæ felicitatis statum tueri poterat. Deniq; ut quisquam prosperrimè virtuti simul ac fortunæ litaverit; ac utriusq; conspiratione usq; ad invidiam felix evectus fuerit: impendebat nihilominus trepido inevitabilis moriendi necessitas. Quæ decerptæ beatitudinis solatio adeò leniri non poterat, ut quantò quis felicius viveret, tantò ægrius à felicitate suâ divelleretur: et in uberiori maximorum bonorum affluentia, copiosius haberet justissimi metus atq; doloris argumentum. O duram igitur mortalitatis sortem, cujus ne ista quidem rara & paucis optanda conditio, tanti doloris tantæq; formidinis expertus esse poterat! Horum malorum ac miseriarum exitum invenire, ideoq; rectum ad sinceram felicitatem cursum tenere, quod initio diximus, nō erat humanæ opis. Manebat ista gloria summi Dei beneficentiam, qui unus per filium suum humano generi vulgavit arcanum illud æternitatis, Esse aliquod dignum virtute præmium, præter ipsam. Primus hic ingentibus promissis ad veram beatitudinem crexit desideria mortalium, primus incredibilis voti nō spem

7
spem tantum blandam aperuit, sed ipsius spei non dubia dedit pignora. Habemus paternæ fidei obsidem filium, cujus ipsa primum doctrinæ puritas & sanctitas etiam sine advocatis ac patrocinio satis pro se perorat: cujus vitæ innocentia doctrinam, stupenda miracula ipsam præterea confirmant innocentiam. Cujus mors pro suæ doctrinæ testimonio suscepta, optimæ fidei specimen arguit: superata verò certissimi testimonii veritatem ostendit. Cujus a morte suscitatio ardui promissi exemplum, exaltatio verò atq; imperium certitudinem repræsentat. Cujus deniq; res per Apostolos gestæ & ille Spiritus admirandorum operum opifex, qui tandem armatum orbem inermis subegit; qui ad virtutis ærumnas tot gentes sine illecebris pellexit, nunquid levia videntur divini ejus imperii simul atq; spei nostræ documenta? Credibile verò est olim immensam laborum molem non modò sine ullâ mercede, sed præsentissimo exitio, ullos mortalium in hoc ævo subituros fuisse, nisi habuissent, quo posthumæ spei sustentarent fiduciam? An excelsæ fidei robur in recenti adhuc rerum gestarum memoriâ tanta sui experimenta dare potuit, si suberat ulla non levis aut iniqua diffidentiae suspicio? Itaq; nihil propius factum est, quàm ut universo orbi earum rerum fides fieret, quas initio paucissimi & simplicissimi mortalium oculis suis usurpârunt. Tot urbes atq; imperia, tot gentes ac populi, tot insulæ ac terrarum ultimæ oræ, quâquam in aliis rebus plerumq; discordes, in eorum tamen fide consentiunt, quæ
Christi-

Christiana religio pollicetur. O fortunatum igitur humanum genus, cui pridem in altâ demerso caligine, tanta lux repentè oborta est! ô beatam conditionem hominum, quibus ad cœlum & immortalitatem via non modò comiter ostensa, sed firmiter strata atque munita est. Hæc illa est vera felicitas, quæ & unicuiq; seriò volenti patet, nec invito eripi potest. Nihil in illam fortuna, nihil fabulosa Fati necessitas, nihil anilis Parcarum colus jactet potestatis. Ipse Deus quod in eam juris habuit, tradidit iis qui promissis suis per Christum sincerè crediderunt, pactorū memores, nobiscum

Quæ pepigit, nati quos sanguine prodigus emit.

Postremò quæcunq; humanam olim in hac vita prosperitatem turbabant aut morabantur, longè ab hac felicitate remota sunt. Tanta in eâ virtuti præmia proposita sunt, ut omnibus ad supremum ejus fastigium accessus pateat; tanta præsidia atq; adminicula addita, ut neminem ab eo infelicior indoles, neminem prava educatio, neminem ingenii tarditas, neminem literarum inscitia, non sexum imbecillitas, non humilitas sortem nascendi, non inopia, non vitæ institutum, non ulla deniq; alia res quenquam, nisi voluntaria improbitas arceat. Postquam Christiana religio tot gentes cælestibus curis imbuit, desiit Fortunæ virtus supplex fieri, ne acerbissimis casibus cursum suum turbaret, ne solida ejus gaudia terroribus humanis aut luctibus interciperet. Tunc illa profectò cœcum istud numen sine superbia spernere, tunc sine temeritate provocare cœpit:

coepit: tam incolumitatis suæ quàm victoriæ secura. Nam & in præsentī vitâ non plus in virtutem fortunæ licere Deus voluit, quàm quantum humanissimo parenti sveta erga liberos indulgentia permittit. Et ut minarum ejus ictus non sint irriti; gloriæ nostræ militat ac felicitatis incremento, quando omnibus malis superstites, lata & gloriosa laborum memoria manet. Deniq; ipsa illa invicta moriendi necessitas, quæ postremò vitæ agmini incumbens, etiam undique cumulata ejus gaudia eminens terrore, cominus luctuoso carpebat interitu, jamdudum Christianæ virtuti ac Fidei domitum caput submisit. Nec obstat, quod nondum hostis hic arma abjecisse videatur, quum præcipuus ejus mucro retusus sit, morte pridem per reducem Christi vitam debilitata. O felix & plus quàm Saturnium seculum, quo primùm tam amœnum jubar terris illuxit! Poterat mortalium genus in tam salutiferâ luce facili & inoffenso gradu vadere ad immortalitatem: sed ipsi tanta felicitate, nescio per quam vicissitudinis injuriam, sincerè diu frui non licuit. Sive quis mundo infestus genius; sive ipse sibi ingratus orbis hanc fortunam invidit, sive hoc denique fuit supremi Dei consilium, ut virtuti nunquam idoneum certamen deesset: spem certè tam invidiosæ sortis, ipsumq; ad eam aditum à multis jam seculis maximis difficultatibus involvi contigit. Primùm enim ipsa spei nostræ fiducia (quæ sola nos in veræ beatitudinis fastigio sistere potest) ad motis pænè machinis subruī coepit ac labefactari. De-

inde ipsa Religio Christi, quæ sola humano generi tantæ spei fidem fecerat, non uno nomine in dubium vocata est. Denique non modo concipiendæ, sed etiam adeundæ huic spei ingens est objectum impedimentum. Quodq; maximè doleas atq; indignè, hæc omnia facta ab iis, qui se speratæ felicitatis candidatos professi sunt.

Etenim, ut ad id, quod primo proposuimus, revertamur, quæ erat machina subruendæ fidei nostræ aptior, redeundi ad vitam difficultate? Vitam fortè in immensum produci posse, utcunq; rationi humanæ probari poterat, sed ereptam postliminiò in æternum restitui, non contra rationem quidem, sed tamen suprà fidem erat. Intanto præter naturæ morem rei miraculo credere humanum genus, nisi exemplo, vix poterat. Itaq; ejus rei certum Deus subjecit omnium oculis experimentum, revocato ad vitam eo, qui naturæ mortalis conditione nihilò cæteris præstabat. Hoc tam evidens fidei nostræ adminiculum communis Christianorum opinio nobis eripit: si Iesus ille resuscitatus est ille ipse summus Deus, a patre essentiâ non diversus. Nam nec bona fide mortuus erat; (quis enim supremum numen planè mori posse censeat? quis personam illam Patri coæternam & homousion trucidatam asserat?) nec in ipsâ morte existens (quemadmodum nos) aliena ope indiguit: Et ad vitam gloriosè redux, propriis viribus, nec unquam adempta sibi aut depositâ potentiâ, sese ipse è faucibus lethi eripuit. Cedo, quid in
nobis

nobis simile? Non accessiones nostri, sed nos ipsi morimur: quid verò spei sit in nostris viribus, penitus per mortem fractis & prostratis? Certè defunctorum manes aut personæ in id non excubant, ut se suapte potentia ex sopore tam profundo excitent. Parum fuit fidem nostram in re maximimomenti tam periculose convelli: quin etiam ne aliunde quærere posset, quo se erigeret, satis providè prospectum est. Cum enim præcipuum vivæ fidei officium esset, tam sublimibus Dei promissis sincerè credere; vulgò persuasum est Christiano populo, in eo cardine verti fidei specimen, ut certas de Dei natura aliisq; similibus dogmatis sententias credamus. Ita à vero fidei exercitio, ad inanum opinionum ambitionem, mentes omnium deflexit publicus error atq; detorsit. Quo factum est, ut de natura Dei omnes disputarent; promissis pauci crederent: ac proinde præceptis quoq; non multi obtemperarent. Ita exiguo momento fides in opinionem, religio in philosophiam, virtus in contemplationem, zelus in contentionem, caritas in studia partium degenerarunt. Neq; aliter fieri poterat, posteaquam relictis moribus, sola colli atq; examinari capere ingenia.

Venio nunc ad alterum illum concussæ fidei arietem, quo per universæ religionis latus spes nostra petitur. Cœlum ac sydera benè meritis nulla secta, nulla religio solidè despondet, præter Christianam. Perit tantæ sponsonis pignus, si sponsor ipse vocatur in dubium. At quominus falsi condemnetur, aut justissima suspici-

one traducatur Christiana religio, nulla mora est per eos, qui ipsi falsa atq; ab omni ratione abhorrentia dogmata veluti fundamenta substernunt. Quis non illachrymetur malis Ecclesiæ, reputans quantum à primigenia castitate desciverit? Atq; in medio dolore nonnunquam& justa erumpit indignatio, quòd in proximo de Deo dogmate non puduerit priscos illos Episcopos S. scripturarum sensum ad normam placitorum, Græcicæ dicam, an Barbaræ philosophiæ, violenter exigere. Gnosticis olim vetus Ecclesia irrisit, quòd prophanam philosophiam, additis è Christiana doctrina centonibus prodigiosè contextis, corruperint. Ipsa verò, si Diis placet, magis sobriè philosophata, maluit Christianam Theologiam, quàm illius ævi eruditionem inquinasse videri. Vsq; adeone patres illi miserum putarunt, illarum artium rudes censerì, quæ tunc flagranti seculi studio celebrabantur? Sed quod accidit iis, qui duabus fellis federe volunt, ut utraq; excidant; nec sacræ revelationis primævam simplicitatem, nec prophanorum ingeniorum conjecturas sincerè retinuerunt. Quamobrem absurdis ac invicem pugnantibus sententiis referta sunt Ecclesiæ dogmata: quæ, quia nobis notitias à naturâ insitas ipsamq; adeò rationem à stirpe evelunt, Fidei obtentu ingeruntur. Quod ferri utcunq; posset, primùm si vim humanæ mentis superarent, non everterent. Multùm autem interest, utrum illa rationem alicujus rei non capiat, an videat falsitatem. Verum enim sæpè tam altè reconditum est, ut erui vix possit,

possit; at falsum rarò se in eas latebras abstrudit, quin
 suis vestigiis deprehendi queat. Vtinam verò tam facili
 è ignorantiae mederi possemus, quam promptè errores falsi
 convincere licet! Aliàs quid ultrà menti nostrae relinquetur,
 si quo prætectu damnare timebit, quod implicat contradictionem.
 Præterea ferri quoq; posset ista paradoxorum sub Fidei clypeo
 defensio, si saltem bonâ fide ab examine rationis, ad testimonii
 divini auctoritatem refugerent. Sed ubi sub rationis judicio
 causa laborare incipit, subitum à sacrâ revelatione præsidium
 arcescitur. Postquam hæc ipsa revelatio venit in examen,
 primùm (quod antea quoq; innuimus) Platoniciis ingeniis
 quam scriptoribus Apostolicis evidentius patefacta deprehenditur.
 Deinde si quis est in S. oraculis locus, qui ejus fidem facere videatur,
 tam obscurus est, ut rursus ad volucres atq; aëreas humani
 cerebri contemplationes redeundum sit, ex quibus de ambiguo
 ejus sensu constet. Quibus in consecutionibus nec tendendis,
 si causa iterum titubare incipit, iterum quoq; ad cœlestis
 patefactionis fidem, veluti ad notum diverticulum, ridiculus
 fit receptus: quasi jam pridem confessum esset, hoc esse dogma
 divinitus traditum, & non id ipsum tunc vel maximè veniret
 in dubium. Ita dum incerta ratio à suspecta revelatione,
 & hæc iterum ab illâ, intempestivam petit opem, in utraq;
 tandem parùm præsidii deprehenditur. Postremo tot in S.
 literis, tamq; manifesta adversæ sententiæ testimonia extant,
 ut neq; salvis iis paradoxa dogmata

gmata consistere possint, neq; in dubium vocatis S. librorum maneat autoritas incolumis. Quamobrem etiam nemo è Christianis testimoniorum istorum vel fidem, vel sensum vocare in dubium audet: manca tantum & mutila esse, ideoq; iis ad plenam rerum divinarum notitiam aliunde nonnihil addi debere contendunt. Concedamus id sanè postulantibus, dum ne obtentâ hâc addendi licentiâ abutantur, ad subruenda ea, quæ videlicet supplere polliciti sunt. Sed quid? si talia addita menta proferunt, quæ eorum, quibus adduntur, fidem & rationem penitus evertunt? hoc verò minimè ferendum est: nam testimonia nostra supplere promiserant, non tollere. At enim supplementa ista ex S. oraculis hauriunt, ad quorum normam cætera eorum testimonia exigì postulant. Equidem non negamus, scripturam fidissimum esse sui ipsius interpretem. Sed primùm videndum est, quâ fide id alicunde ex scriptura hauriant, quod alibi apertæ ejus sententiæ repugnat. Deinde rogandum est, quâ fronte eos locos, de quorum sensu ipsis (ob apertam evidentiam) cum adversariis ferè convenit, explicari postulent per alios, de quorum expositione maxima lis est. Quis est iste tam perversus ac præposterus cognitionis ordo, qui per tenebras lucem illustret? quasi hæc sit ratio percipiendi res notissimas, si in ignotis cœcutiamus. Quantum igitur in divinis oraculis præsidii opinionones habeant rationi alioqui repugnant, & quo jure fidei opem implorent, ex iis, quæ differuimus patet.

Sed quid

Sed quid refert? si tamen maximæ hominum parti persuasum est, plurimum Religionis Christianæ interesse, ut tam incredibilia credantur. Neque hoc unum est caput, in quo tam divinæ Fidei veritas traducitur. Quid ego hoc loco memorem, fœdisimorum errorum coluviam, quibus purissima quondam ejus doctrina passim inundata est. Nulla fuit olim tam profana opinio, nullum tam anile delirium, nulla tam ridicula superstitio, quæ non in eâ (per summam hominum injuriam) non modo locum, sed pretium quoq; invenerit. Taceo de Transubstantiatione, de Sacerdotum atque Pontificis infinita potestate, de cultu simulachrorum, portentosas sententias: taceo arcesfitas ab Academia, de Limbo, de Purgatorio, fabulas: taceo tot apparitionum spectra, tot absolutionum nundinas, atque delictorum pretia, tot alienos ritus atque peregrinas ceremonias: quæque alia sive Græca quoq; sive Latina tantum Ecclesia, tamdiu pro Fidei columinibus venditare non erubuit. Quicquid enim aut ab omni ratione absonum, aut S. literis repugnans Christianorum vulgo per tot secula obtrusum est, omne id in religionis ac Fidei nostræ contumeliam redundavit, cum nec ingenitum nobis mentis lumen ullo modo extinguere, nec Scripturæ autoritas salvâ fide nostrâ possit convelli. Sed fuerit ista sanè lapsi in barbariem orbis deploranda calamitas: nunc postquam feliciore seculi luce obortâ è spissa caligine emergere cœpit, indignum est experrecto atque laboranti easdem aut tetriores etiam tenebras of-

bras offundi. Quo enim pertinet ineluctabilis divinæ destinationis conditio? quo iniquissima Fati necessitas, etiam supra antiquorum somnia fabulosa & barbara? quæ non æquam omnibus & communem vitæ Legem, sed ratum jam de immutabili singulorum statu fixit decretum, quæ omnia scelera atque flagitia, priusquam ulli venirent in mentem, ipso (quod ajunt) actu fieri voluit, ac certis hominibus assignavit, & tamen acerrimè vindicat: quæ denique id unum in hominibus si-
ve immensis præmiis, si-ve immanibus suppliciis dignum censet, quòd Dei voluntati, ut maximè velint, resistere nequeant? Quò spectat, inquam, tam scæva ac sinistra opinio, nisi ut divini simul imperii atque humani obsequii rationem atrâ involvat caligine? Quid sibi vult & illa quorundam peculiaris de bonorum operum pravitate? quid altera communior de alienæ sanctimonix proprietate ac possessione nostra, sententia? Præter offusas menti nostræ tenebras, per miram utrobique pugnantium rerum mixturam, nonne à veræ pietatis studio arcemur? si & optimè agentes terret benefactorum conscientia, & pessimè viventibus non deest alieni meriti fiducia. Quid persolutum propriè pro gratuita impunitate pretium? quid æquisimæ severitatis Lege injunctum nobis, quod fieri non potest? quid ipsam denique humani arbitrii, hoc est, libertatis servitutem commemorem? Non magis omnes istæ opiniones cum sincero piè vivendi conatu, quàm secum singulæ conciliari possunt. Quis enim carissimarum

marum rerum impendio præmium captet, quod jam alieno sumptu penitus ac sine ulla suâ operâ sibi putet quæsitum? quis eò per ardua & saleb. as niti contendat, quò non modò evadere posse, sed ne vadere quidem velle, sibi integrum esse, sit persuasus? Intellego me eos locos doctrinæ Reformatæ (quæ vocant) tetigisse, qui veluti delicatissimæ partis ulcera tractari sine exquisito doloris sensu nequeunt. Itaque plura non addam; nec enim verborum compendio comprehendì possunt, quorum ne numerum quidem mente inire facile est. Et alioqui sat scio nonneminem fore, qui lectis istis pauculis, veluti inopinato stimulo ictus, exiliat, atq; stomachetur; quamvis ita moderari stylum contendam, ne cui meritò bilis moveri possit. Indormit enim placidè suis vitiis Christianus orbis, istis opinionibus molliter suffultus: quem si quis pulvinum delicatæ cervici subtrahere ausit, illicò

— *orbâ tigride pejor*

furit accensa Theologorum factio, & Fidei ac Religionis fortunas agi clamat: cum tamen vel privata nonnullorum existimatio, vel publica tantum peccandi illecebra veniat in periculum. Honori & gloriæ Dei Christi; zelum hunc imputant: quasi Deo Christoq; cordi sint ejusmodi præconia, quæ verum cultum & observantiam Numinis ejus, sitam in obsequio, ex animis hominum funditus extirpant. Dandam sibi operam unusquisque pro virili existimat, ne qua de essentia, personâ, beneficio; breviter, gloriâ Dei Christi; humilis

humilis opinio obrepat. Rectè sanè: Sed enim o bone vir,

— *quid pulchra vocabula pigris*

Prætentas vitis.

Matth. 5. Vis tu gloriam Deo tuâ operâ verè ac magnificè as-
feri; da operam, ut præluceat omnibus virtutum tu-
arum splendor. Quod ut promptiùs facere possis, re-
move omnia opinionum portenta, quæ te in veræ pie-
tatis cursu remorari possunt. Nisi hoc studium ad res
divinas attuleris, necesse est te in magnâ earum igno-
ratione versari. Nam quod tu gratiam Dei atq; Christi,
quæ obsequio quæritur, assentatione demereri te posse
putes, inanissimam spem alis. Aspernabitur Christus
Matth. 6. blandimenta & titulos, quorum sub umbra hætenus
inobedientia mandatorum ejus delituit. Illuxit autem
orbi salutiferum jubar: sed homines magis adamavê-
re tenebras, quia improbitatis suæ lenocinium depere-
unt. Quid igitur mirum? tam absurda, tam pugnancia,
tam ab omni ratione remota & abhorrentia incautis
obtrusa? Omnia ista per diram noctem atq; caliginem
obrepserunt, dum homines dulci peccatorum sopore se-
pulti animum ad cæcas insidias non advertunt. Sed
præcipuè, ut diximus, Christianæ religionis existima-
tioni pessimè consultum est: postquam hominibus per-
suaderi coepit, eam sine tam putribus & infirmis admi-
niculis stare non posse. Quæ non tantum evidentissi-
mæ falsitatis suspicione; sed eo quoq; nomine fidem si-
bi derogant, quod virtutis stirpem ex animis hominum
radici-

radicitus vellant, quam unâ cum cæteris communi notitiæ infitis principiis mens nostra, quicquid conetur, damnare non potest. Iam verò per tot inextricabiles errorum ambages vocata in dubium Religione, (ut alienostaceam) quotusquisq; ipsorum Christianorum tot tamq; gravibus suspicionibus intactam & illibatam spei suæ fiduciam servare potuit?

Hinc illud tandem promanavit, (quod tertio loco proposuimus) ut impeditâ fide ac spe nostrâ, quæ sola nos in obsequio Christi retinere potuit, ipsum quoq; obsequium, ac proinde rectum ad speratam felicitatem iter impeditum fuerit. Omnis enim generis crimina atq; flagitia ingenti agmine in Ecclesiam irrupere. Tot morum corruptelis, tot morbis & ulceribus, scaetet universum Ecclesiæ corpus, ut longum sit singula persequi. Innumeri errores infinitos abusus peperere. Itaq; omnis cæteris, quæ cum infamia Religionis vulgò regnant, duo tantum commemorabo, quorum non modò permixta impunitas, sed injuncta quoq; impietas est. Primum enim cultu summi numinis, à spirituali & cælesti ratione, ad informes ritus ac ceremonias detorto, triste ac pudendum Idololatriæ genus inductum est: Et quasi periculum esset, ne injussi mortales timidius expressa Dei mandata calcarent, publicis Ecclesiæ sanctionibus & dogmatis, tantum non conceptis verbis imperatum est, ut prima ac potissima Dei præcepta violarentur; alterum verò etiam è numero reliquorum decem expungeretur.

Deinde nova illa & Regia Lex Christi, quæ inter alias, non modò ut perfectionis complementum & cumulus, sed ut peculiaris populi ejus tessera eminet, Lex, inquam, Caritatis foedisimis moribus atque institutis publicè abrogata est. Taceo alia, quæ in fraudem ejus, non clandestinâ infirmitate, aut privato ausu, sed publico consilio, factitantur. Illud unum sufficit, quod in pudendam Ecclesiæ Christi contumeliam à multis jam sæculis inolevit: Eos homines, qui IESU illi Nazareno pro Christo Dei agnito, se suasq; spes atq; opes crediderunt, qui in familiam ejus atque militiæ sacramentum nomina dedere, quos ne odisse quidem cuiquam (qui modò Christi legibus se solutum non putet) fas est, non aliam ob causam, quàm quod aliqua in re dissentiant, à cæteris suis conservis & commilitonibus, nò modò acerbissimis odiis, contumeliis, injuriis violari: sed etiam exquisitis cruciatibus, & immanibus atque horrendis suppliciis mactari. Non est hæc privatæ crudelitatis macula: Ecclesiæ nomine hæc tam dira ac detestanda patrantur. A multis enim sæculis invaluit in populo Christi prophana & crudelis factio, quæ Christi Ecclesiam ferro atque ignibus atrociter depopulata, ejus se tamen nomine, cæteris exclusis, sola immeritò venditat. Hæc illa est, quæ ex cæde ac vulneribus innocentium tam infamem sibi saniem ac tabum aspergit: hæc est, quæ sibi tot funestis ignibus, tot feralibus flammis, hanc indelebilem notam, hæc stigmata ad sempiternum dedecus inusit: hæc est, quam oppressorum

manes,

manes, ad summi Iudicis tribunal, non minùs in cœno-
vitorum, quàm sanguine infontium lapsantem ac tre-
pidam trahunt: hæc deniq; factio Reipub. atq; Eccle-
siæ imposuerat principem, cujus potentiam nuper gre-
mio Europæ incubantem genuit Christianus orbis,
nunc iterum horret ingruentem. Etenim durissimæ,
quâ premebamur, sortis misertus benignissimus Deus,
jugum hoc à nostris cervicibus depulerat. Iamque dis-
cussâ turpis servitii caligine, amœnissima lux liberta-
tis affulgebat, cum subitò tempestatum nebulæ coor-
tæ tristiores pæne prioribus tenebras minantur. Quid,
nisi nostra ingratitude, efficere solet, ut Deum beneficii
sui poeniteat? Præmiserat exorienti luci gratisimum
auroræ splendorem: nos maligno crepusculi lumine
cōtenti, clausimus oculos ad ipsū solis jubar, ut in te-
nebris liceret verecundiùs peccare. Libertatem resti-
tuere caperat: nos maluimus servitutem. Quam enim
dominationem alii in nos, eandem nos in imbecilliores
exerceri passi sumus, ut liqueret palàm nobis non tàm
servitium, quàm dominum displicuisse. Quid igitur
accusemus Deum, quòd nos in teterrimas iterum re-
trudat tenebras, qui lucem tàm foede aspernamur?
quid queramus nos in servitutem Pontifici postliminiò
reddi, qui nos ignobilioribus dominis erubescendo
mancipii nexu addiximus? Si servire libet, est aliquis
in honestiore capiendo hero dilectus. Quid ergo? In-
vitabimus omnes, ut excussum olim cervicibus jugum
iterum accipiant? minimè verò. Nam quanquam no-

vitiae servitutis piget pudetque; tamen cum veteri tyrannide pulsam Idololatriæ labem meritò nobis gratulamur. Gratulamur & aliis multis in rebus suam Ecclesiæ faciem redditam. Sed præcipuè S. libris debitam auctoritatem ac reverentiam vindicatam pro eximio Dei munere agnoscimus. Iacta sunt igitur optimæ spei fundamenta: superest ut pulsæ Idololatriæ addamus restitutam Caritatem, quæ, nisi proscriptâ non modo crudelitate, sed omni quoq; tyrannide atque iniquitate, restitui nequit. Sacrorum verò librorum, quam asseruimus, auctoritate, atque ductu utamur ad profligandas tenebrarum reliquias, quæ hætenus non minùs spem salutis convellebant, quàm fidem & formam Religionis nostræ deformabant. Quid cunctamur amplius? quid expectamus acriores excitantis Dei stimulos? Hac profectò tempestate, nescio quid grandius mortali ore insonuit. Non jam humana voce, sed metuenda divinorum judiciorum objurgatione admonemur officii. Triste quidem, sed salubre Deus ægritudini nostræ remedium adhibet. Nimia nos corruerat felicitas, & in rerum prosperarum blandimentis palàm jam solve-ramus cupiditates. Quos ex nobis flagitiorum aut certè honestæ improbitatis vis non abripuit ad crudele austeræ veritatis odium, eos tamen aliquis rerum terrenarum amor aut metus, molli ac lenta compede in blandis detinuit erroribus. Illorum impietas supplicium, horum imbecillitas auxilium postulabat. Itaq; suum singulis dispensat providentia remedium. Obrutæ
vitiis

vitiis mentes, recidivæ caliginis poenâ luunt veritatis
 odium atque contemptum. Probis autem, sed tamen
 rerum terrenarum nexu constrictis animis laxat vincu-
 la divina benignitas. Præstiterat sanè in florenti fortu-
 na atque rebus integris ingerentem se amplecti veri-
 tatem. Sed ne sic quidem clementiss. Deus probis pe-
 ctoribus malè consuluit, quod illecebras & impedimen-
 ta, quib⁹ ab ejus cognitione arcebantur, removit. Itaq;
 nunc palàm atque conscio orbe periculum facit, quâ
 fide unusquisq; nostrum ab Antichristi grege secesse-
 rit. Si quos factionis conspiratio, aut studium partium,
 aut humana aliqua ratio hæctenus in Christi militia cō-
 tinuit, patet illis transfugium ac receptus illūc, ubi plus
 præsentis emolumenti ostenditur. Vos verò quicunq;
 Imperatoris vestri fidei credidistis dilatæ mercedis sti-
 pendium, ne despondete animos in tanta sævientis for-
 tunæ tempestate. Ita suos Deus exercet atq; explorat.
 His calamitatibus ab omni ævo virtus ac veritas edu-
 cata est: his adolevit speciminibus: his etiam malis
 Christus ipse & Apostoli, his primævæ Ecclesiæ mar-
 tyres & confessores conflictati sunt. Istis deniq; ar-
 mis Mundus semper in meliores sævit, istis cuniculis
 Antichristi tyrannis jam à multis seculis irrepsit, istis
 rationibus magna pars eorum, quos plūs æquo suspici-
 tis, Patrum grassata est: istis artibus illa, quæ etiamnum
 adoratis, stetere concilia, cum in Synodis controversiæ
 violentis factionibus atque auctoritate deciderentur,
 decreta verò Synodorum Imperatoriâ vi ac potestate,
 multis

multis, ignominis, exiliis, ac tandem etiam sanguine & extremis suppliciis sancirentur. Degustare vos Deus voluit ejusmodi artium æquitatem atque ingenium, ut intelligere possetis, quid vobis sit de ea auctoritate judicandum, quæ similibus modis atq; rationibus crevit ac stabilita est. Quin igitur abjectis istis prophanis ac meritò suspectis ætatum atque auctoritatum præjudiciis, unicam S. oraculorum fidem imploratis, atq; in eorum patrocínio veritatis cùm inveniendæ rationem, tum inventæ tutissimum præsidium quæritis. Adferre modò sinceros ac veri cupidos animos: & quoniam vobis propemodum non majori jacturâ atq; impendio tota veritas constare potest, quàm hætenus portio ejus constitit, audete obviis eam ulnis recipere, quum vobis tandem gratis atq; impune sui copiam faciat. Ita fiet ut firmioribus adminiculis spes atq; fides vestra suffulta, sese ad verum Dei cultum atq; obsequium promptius erigat, in eoq; stabilior maneat. Quam ad rem profectò vobis atq; universæ Ecclesiæ fructuosissimam operam navavit is, cujus hoc tempore relicta posteritati opera in lucem prodeunt: Faustus Socinus, vir genere, virtute, atq; ingenii sui monumentis nobilis; & ubi unâ cum sæculi ignorantia deferbuerit invidiæ æstus, longè apud posteros futurus nobilior. Cujus viri laudes filere præstat, quàm modicè persequi. Præsertim cum eas Vita ipsius, quam unâ tumultuariè exhibemus, aliquomodo; cæterum sublimis ingenii partus & scriptorum ejus genius cumulatiùs testentur ac prædicent. Is

in eo acerrimi iudicii nervos contendit, ut ab Ecclesia Christi removeret, quæcunq; aut gloriam Dei, aut spei nostræ solatium, aut Religionis dignitatem, aut deniq; pietatis sinceritatem convellere iudicabat. Habebit igitur Lector in ejus scriptis, primùm convulsas plerasq; machinas, quibus unâ cum summi Dei honore spes, ad quam aspiramus, Felicitatis nostræ subruebatur. Habebit universæ religionis decus defensum, & existimationem ab absurdis ac deformibus (quarum nomine hætenus per summam injuriam apud externos malè audiebat) opinionibus vindicatam & assertam. Habebit deniq; sublata omnia impedimenta, quæ non sperandę tantum, sed etiam adeundę cœlestis patrimonii hæreditati, ipsi sibi mortales objecerant, injunctæ pietatis pertæsi. Nec enim tantùm universæ sanctimoniæ studium blandis & perniciosis opinionibus extinguebatur, sed etiam manifestorum contra Legem Dei delictorum partim permissa licentia, partim aut accensa libido, aut etiam imposita fuit necessitas. His obicibus submotis, habebit viam ad supremam vel improbisissimi voti beatitudinem, incredibili Dei beneficio stratam atque expeditam: quam per plura annorum millia ante Christi adventum humanum genus semper desideravit, semper ignoravit: quam ipsi Moisaicæ legis cultores pertenui aliquando suspitione odorari, nunquam apertè deprehendere potuerunt: quam denique à Christo Apostolis patefactam, mox succrescentium errorum spinis obsitam, atque dirâ

obruente caligine abditam, rursus execto fabularum
 senticeto, ac reddita veritatis luce benignissimus Deus
 detexit atque restituit. Cui quidem veritati adeò cla-
 ræ atque illustri, ut assentiatur universus Christianus
 orbis, semel illam sepositis præjudiciis contempla-
 ri satis est: verum id uti facere velit, atque au-
 sit, fallor? an (quo alioqui ineuntis seculi
 status vergere videtur) iterum in-
 fontium sanguine, & novis mar-
 tyriis excitandus est.

Ad Lectorem.

*Autor dissimulat nomen: tu nosse laboras:
 Edidimus nomen: nec tamen edidimus.*

Nomen Autoris ἀναγραμμάτιδι,
SAPIS CVM ZELO PVRIVS.

Samuel Przytycki.

*Num sine flagranti pura est sapientia zelo?
 Cum zelo sapiens purius ergò sapiens.*

Socini Scriptorum elogium è Bodechero
ineptiente.

Veritas agnoscenda est ubique. Nec enim accipit pretium suum à persona, sed ei dat: Nec possumus hoc loco, quin testimonium illud demus Socino, qua parte cum Orthodoxis conspirat: audiat Christianus orbis, si velit: Punctim disputat: largitur adversario, quicquid potest, sine veritatis & causæ præjudicio: ubi premendus est, ibi pedem figit, & conscientiam urget: Scripturis potiùs quàm hypothefibus pugnat: & rationibus, non præjudiciis, uti ferè solet Calvini schola: Non stat intra contortulas quasdam captiones; non querit effugia, sed jugulum causæ petit. Reperiunt in eo Athei, Iudæi, Gentiles, Pontificii quod agant; secùs quàm in Calvinistarum scriptis.